

חבל נחלתו

שעשו לו ניתוח זה ולא יוכל להוליד כדי שלא יהיה קדושי טעות".

מסקנה

רוב האחרונים נטו להקל ולא להוציא אשה מבעלה בכל מקרה של ספק פצו"ד בקהל.

או ספק כרו"ש, אולם נטו להחמיר במידה והמדובר ברווק וע"כ בפצו"ד מחמת הקרנות שפגיעתו קבועה צע"ג. כמו"כ פצו"ד שפגיעתו מוחלטת, ואעפ"כ הרופאים מסוגלים להוליד ממנו ע"י תחבולותיהם צע"ג האם מותר לבוא בקהל.

סימן כד

גידול מסחרי של בעלי חיים טמאים

שאלה

האם מותר לגדל יענים, שהם עוף טמא, ע"מ למכור את בשרם לנכרים, להשתמש בנוצותיהם לקישוט, וכן בביציהם למעשי אומנות¹?

א. מקור האיסור

שנינו במשנה במסכת שביעית (פ"ז מ"ד): "צדי חזיה עופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין מותרים למכור, רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנותו בכך וחכמים אוסרין". מחלוקתם של ת"ק ור"י היא בשאלה, האם אף מי שנזדמן לו לפי דרכו לסחור במינים טמאים ואינו צייד, האם מותר לו לסחור בהם. חכמים אוסרים ור' יהודה מתיר².

הירושלמי (שביעית פ"ז ה"א) לומד את האיסור מהתורה, וז"ל: "כתיב טמאים המה לכם מה תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנייה. לפי גירסת הגר"א צ"ל: איסור סחורה. כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה, וכל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי חמור? למלאכתו הוא גדל. והרי גמל? למלאכתו הוא גדל. רבי הושעיה נסב ויהיב בהדין מורייס, רבי חונא נסב ויהיב בהדין חלתותא".

הירושלמי מבאר היתר גידול ומסחר בבעלי חיים שעומדים למלאכה, ומביא ראיה מר' הושעיא ור' חונא שמותר לסחור בדברים האסורים מדרבנן. וכך כתב בהלכות גדולות (סימן סט -

1. השאלה מתפרשת להרבה תחומים כלכליים, כגון: גידול ומסחר בדגים ו"פירות ים" שאינם כשרים, שותפות בבתי עסק המוכרים בשר שאינו כשר ועוד. ועי' בס' דרכי תשובה (יו"ד סי' קיז).
2. הבית יוסף (יו"ד סי' קיז) כתב: "ופירש ר"ש: מי שנתמנה שאינו צייד וחכמים אוסרים למי שאינו צייד, והפוסקים לא הזכירו אלא צייד, משום דאין הלכה כרבי יהודה דחידאה הוא, ובירושלמי (פ"ז סוף ה"א) מפרש טעמא דרבנן 'תמן אין מלכות אונסת הכא מלכות אונסת', כלומר כדי ליקח מס מן הציידין. ונראה לי דאפילו במקום שאין לוקחין מס מן הציידין נמי שרי דלא פלוג רבנן במילתייהו, ולפיכך לא חילקו הפוסקים בכך".

חבל נחלתו

להשתכר ולמכור לנכרי לאכול, אבל להשתכר בשומן או בעורן לא, או שמגדל שלא למכור אלא למשוך ולהדליק אפילו הכי בחזיריים אסור, א"נ בנודמנו לו כגון שנפלו בירושא אין לגדלן³."

מדברי תוספות עולה שחומר האיסור מן התורה. ובחזיריים איסור נוסף מדרבנן.

שיטת הרשב"א אינה ברורה. הרשב"א התייחס לבעית הגידול בארבע תשובות (ח"א סי' שא, ח"א סי' תפט, ח"ג סי' רכג, מיוחסות לרמב"ן סי' קעג).

בסי' שא משמע שאיסורם מדאורייתא והביא את הפסוקים מן הבבלי והירושלמי. אולם בסי' רכג מזכיר את איסור הסחורה בדברים העומדים לאכילה משום גזירה, ודעתו אינה ברורה.

אמנם תרוה"ד (ח"א סי' ר) בתשובתו כתב שבגליון התוס' נמצא שהאיסור מדרבנן והפסוקים הם אסמכתא בעלמא.

מלשון הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ח הל' טו-יח) ג"כ קשה להוכיח בבירור. הרמב"ם כתב בהלכה טו: "כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל, לא תאכלו, לא יאכלו, לא יאכל, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבלה שנאמר: לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה וכחלב שנאמר בו יעשה לכל מלאכה, או עד שיתפרש בתורה שבעל פה שהוא מותר בהנאה, כגון שקצים ורמשים ודם ואבר מן החי וגיד הנשה שכל אלו מותרין בהנאה מפי הקבלה אף על פי שהן אסורין באכילה". ובהמשך בהלכות הבאות: "...וכל דבר

הלכות כיסוי הדם): "ואסיר ליה לבר ישראל למזבן בהמה טמאה ומינכס זבינן לגוים, ואסיר ליה נמי למיזבן דגים טמאים וזבינתניהו לגוים, אבל ודאי שחט בהמה טהורה ואישתכח טריפה, אי נמי זבן דגים טהורין ואיתרמי בגזירה דג טמא שרי ליה לזבני לגוים, דתנן (שביעית פ"ז) אין עושין סחורה בפירות שביעית..."

וכן בבבלי (פסחים כג ע"א) בסוגיה הדנה שכל מקום שכתוב לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה: "והרי שרצים, דרחמנא אמר (ויקרא יא) שקף הוא לא יאכל, ותנן: צידי חיה ועופות ודגים, שנודמנו להם מינין טמאין – מותרין למוכרן לנכרים! – שאני התם, דאמר קרא לכם – שלכם יהא. – אי הכי, אפילו לכתחלה נמיו! – שאני הכא, דאמר קרא יהיו – בהוייתן יהו".

ב. חומר האיסור

גדר האיסור – איסור סחורה בדבר שאסור באכילה, בלא כניסה לפרטיו, מעורר שאלה מהו חומר, איסור דאורייתא או איסור דרבנן.

כתבו תוספות (פסחים שם ד"ה אמר קרא יהיו בהוייתן יהו) – "וא"ת א"כ סוסיס וחמוריים היכי זבינן וי"ל דבמידי דאכילה מיירי דוקא. ובירושלמי דמסכת שביעית ספ"ח פריך: והרי חמור וגמל ומשני למלאכתן הן גדילים. וא"ת דאמרי' במדובה (ב"ק פב ע"ב ושם) אסור לישראל לגדל חזירים תיפוק ליה **דמדאורייתא אסור** וי"ל דנפקא מינה למיקם בארור, אי נמי הא דאסור מדאורייתא היינו

3. בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן שא) אינו מחמיר בחזיר יותר מאשר בשאר מינים טמאים, ונראה שלדעתו חומר האיסור בחזיר הוא רק משום ארור.

אחד מהפוסקים הראשונים שהוא כתב בפרוש שהוא מדרבנן. ברם הרמ"ע בתשובותיו כתב דאיסור סחורה בדברים אסורים הוא מדבריהם ואסמכוהו אקרא (תשובות הרמ"ע מפאנו סי' כ"ט) וזו היא סברא יחידאה. הפר"ת (=הפרי תואר) כתב דרוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין סברי דהוי דאורייתא או מדברי קבלה שדינם כדברי תורה לענין ספקא דאסור וכדומה והכי נקטינן".

ג. גדרי האיסור

1. גדר נזדמנו במינים טמאים

הבית יוסף (יו"ד סי' קיז) הביא: "וכתב בארצות חיים (הל' איסורי מאכלות אות מה ד"ה הצייד) הא דמותר למכרם הני מילי ביחוד הטמא והטהור אבל לא הטמא בפני עצמו והטהור בפני עצמו דכיון שהוא צייד יאמרו שכיון מלאכתו להם לכן צריך שימכרם מיד לא שישחה הטמא עד שיהיה שמן עכ"ל. **ומה שאסור למכור הטמא בפני עצמו איני יודע מנין לו ומדברי הרמב"ם ורבינו משמע דשרי שהרי אפילו לא עלו בידו אלא טמאים בלבד התירו למכרם".** ונראה שדברי האורחות חיים לא התקבלו להלכה.

וכן בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' ל) כתב: "ובפ' מרובה תנו רבנן רועה שעשה תשובה וכן מי שנפלו לו כלבים וחזירים בירושנתו אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד **הא קמן שאין מחמירין עליו למכור בפחות משוויו עד שימצא את ההגון לו** ואפילו בהרבה פעמים ואז לא ישהה. ואסור הכלבים דלאו לאכילה ניהו הוא משום גזל שהן אונסים יונים שבישוב ועוד שנושכים ומנבחים ומפילים את העוברות, אלמא כלבים קטנים בני תרבות אינם בכלל האסור".

שאסור באכילה ומותר בהנאה אנ"פ שהוא מותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה ולכיון מלאכתו בדברים אסורים חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה, לפיכך אין עושין סחורה לא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים". (הלכה יז) "הצייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שניצודו לו טמאים וטהורים מותר למוכרן אבל לא יכיון מלאכתו לטמאים, ומותר לעשות סחורה בחלב שחלבו עכ"ס ואין ישראל הואוה ובגבינות העכו"ם וכיוצא בהן". (הלכה יח) "זה הכלל כל שאיסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה וכל שאיסורו מדבריהם מותר לעשות בו סחורה בין בספיקו בין בודאו".

ולא באר הרמב"ם מדוע סחורה אסורה אבל בנזדמן מכירה מותרת, אע"פ שההנאה בכך פחותה.

נראים ע"כ דברי התויו"ט (שביעית ז, ג): "ונ"ל דאנ"ג דמדאורייתא אסור לעשות בהן סחורה מדכתיב יהיו, אי נמי מדרשא דירושלמי אפ"ה מדכתיב נמי לכם לומר שלכם יהיה, **נשאר האיסור והיתר מסור לחכמים לפרש לנו באיזה דרך אסור ובאיזה דרך מותר.**" וכ"כ הט"ז בביאור האיסור.

ובמשנה ראשונה (שביעית ז, ג) כתב: "ואפשר דעת הר"ש והר"ב דכל עיקר איסור סחורה מדבריהם הוא שמא יבוא לאוכלן ודרשא דטמאים יהיו לכם אסמכתא בעלמא הוא וקצת פוסקים סוברים כן כמ"ש ט"ז ר"ס קיז, אבל רוב הפוסקים סוברים דמדאורייתא הוא".

וכעין דבריו סיכם בשו"ת משפטי עוזיאל (כרך א השמטות סי' ה): "מהאמור ומדובר יוצא ברור דאיסור סחורה בדברים האסורים באכילה הוא מדאורייתא ולא מצינו לשום

חבל נחלתו

כדאמרינן בעלמא שמא יגדל מהן עדריים בתמורה (יח ע"א וש"ג). וכן חשו לתקלה בריש מעשר בהמה (בכורות נג ע"א) ובסוף פ"ק דפסחים (כ ע"ב) וביומא (סו ע"א) ובבבא קמא (קטו ע"ב). אבל מוריים וכו' איסורן מדרבנן והילכך שריא. והיינו טעמא נמי דאסור לעשות סחורה בבכורות וכן בנבילות וטריפות. דהתם ליכא קרא וטמאים יהיו כמו בשקצים כדפרי' לעיל".

ומביא ראייה מפירוש הריב"מ"ץ למשנה בשביעית: "לא בבכורות, משום דאתי לידי תקלה. וכלל זה אמרו חכמים כל דבר שאסור מן התורה אסור לעשות בו סחורה, פירוש בקביעות. זהו לשונו. משמע מדבריו דאין אסור אלא א"כ אומנתו בכך. ופירש לה אליבא דהילכתא אע"פ שלא פירש הרב דבר זה על דברי ר' יהודה מכל מקום לפי דרכו פירש כן ארישא דרישא ולא אפולגתא דר' יהודה ורבנן".

ומביא ראיות על כך שמשום שהמלכות אינסת הותר לסחור בכך.

עוד מביא הראב"ה: "וקרובי ר' אליעזר ב"ר יוסף הביא לי ראייה להיתירא מפרק כל הבשר (קו ע"א) דאמרינן כי אתא רב דימי אמר מים ראשונים האכילו בשר חזיר וכו', ורבין קאמר האכילו בשר נבילה. ומפורש במדרש תנחומא (פ' בלק סי' טו) שהיה מוכר בשר נבילה לגוי, ולישראל בשר שחוטת. והיה סבור ישראל המוכר שהגוי היה האורח מפני שלא נטל ידיו והאכילו בשר חזיר או נבילה לרבין. ולא מסתבר לאוקמי בנתמנו כגון גר וגוי שירשו אביהם גוי או נתמנה לו על ידי צידה כשהיה צד צבי. ובאיסורא נמי לא דחיקינן ומוקמינן לה, כיון דמייתי לה תלמודא. מההיא עובדא וכ"ש מראיות דלעיל שהבאתי מהם להיתר ומכירה זו היתה

ואף מכאן נלמד כי דברי האורחות חיים לא התקבלו כאן להלכה.

הראב"ה (תשובות וביאורי סוגיות סי' תקע"ד) מביא את תשובת אביו: "לפי שראיתי יהודים המחזירים לקנות מיהודים אחרים שבא לידם טריפה ואח"כ מוכרים אותם לגויים ומרויחים וחוזרים וקונים טריפות אחרים מן היהודים ומוכרים לגויים". ומסיק: "ומדתנן בסיפא צידי חיות ועופות שנתמנו להם מינין טמאים דמותר למוכרם, משמע דווקא נתמנו אבל לחזור ולקנות ולמכור אסור. אבל אם יכול הסרסור לסייע לבעל הטריפה למכור לגוי, מותר, ויטול שכר טרחו".

הראב"ה עצמו משיג על אביו: "ואני אליעזר בנו הלוי נראה לי דמותר. דפסקינן בגמ' ירושלמי (שם) הלכה כר' יהודה דשרי אם אין אומנתו תדיר בכך. והתם מפורש שפיר מה נחשב אומנתו בכך. ונתמנה דר' יהודה פירוש נתמנה לו לפי דרכו לקנות ולמכור, ואין אומנתו בכך"...

ומסיק שכיון שהלכה כר' יהודה מותר למכור זה ליטול שכר בטלה כשיש לו מלאכה אחרת ומותר למכור בהבלעה.

עוד מסיק הראב"ה שבע"ח לנוי או שאינם לצורך מלאכה אסור לגדל ולמכור. "ותניא בתוספתא דשביעית פ"ה (ה"ה)... ולא יהא מביא כלבים כופרים וחולדת הסנאים וחתולים וקופים ומוכרן לגוי ולשכור עליהן אבל המוריים וגבינת בית אוניקי הפת והשמן שלהן מותר למוכרן ולשכור עליהן. ונ"ל דהיינו טעמא, דאסור לגדל כלבים קופים וחולדת הסנאין וכו' כדאיתא בפרק מרובה (פ' ע"א), ומדרבנן אסור לעשות בהן סחורה דלאו למלאכתו עומד דחשו חכמים לתקלה [שמא] ישהא אותם מפני ריוח שלו.

בשׁוֹרֹת תִּשְׁבֹּץ (ח"ג סי' רצב) כתב:

"תנס. שאלת זה לשונך בכאן הם שזוחטים בקר וצאן ויצאו טריפות אם מותר לעשות מהם עם החלב שלהם הבשול מבשר מליח וחלב שקורין ישמעאל אל בלי"ע".

היינו, אם באו לידי טריפות או שהוא קנאן האם מותר לעשות מהם תבשילים ולמוכרם לנכרים.

והוא עונה: "תשובה הטרפה מותרת היא בהנאה... וכן חלב מותר הוא בהנאה וקרא מפורש הוא חלב נבלה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה וכו' וכן הזכירו זה בפירוש לענין היתר בהנאה בפ' כל שעה (כ"ג ע"א). וכל זה הוא אם נזדמנו לו לאדם טריפות שהוא מותר למכרו, אבל שיקנה טריפות ויעשה בהם סחורה אסור וכדתנן במס' שביעית (פ"ז מ"ד) צידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מינים טמאים מותר למכרם ומוכח בגמרא בפ' כל שעה (כ"ג ע"א) דדוקא אם נזדמנו להם אבל לכתחלה לא... והעולה מזה הוא שלא התירן הכתוב אלא אם נזדמנו לו בדיעבד אבל לכתחלה לצוד אותם ולמכרו אסור, וה"ה למי ששחט בהמתו ויצאה טריפה שמותר למכרה מיד לעכו"ם וכן מוכחת הלכה דמכריון בפ' גיד הנשה (צ"ד) שהיו מוכרין טריפות לבני חילא העכו"ם אבל לקנות טריפה לעשות סחורה אסור וכן הזהרתי אני בכאן שהיו קצת קונים הטריפות משכניהם ומוכרים אותם לעכו"ם והזהרתים מזה ושמעו לקולי. והרמב"ם ז"ל (פ"ח מהמ"א הט"ז) כתב שמותר לעשות סחורה בחלב וכן נוהגין לקנות נרות של חלב לעשות בהם סחורה והוכיח זה מהמקרא שאמר וחלב נבלה וחלב

בהיתר שהיתה לו גם אומנות אחרת או בעניינים אחרים שפירשתי לעיל. ולא להכריע את אבא מרי באתי אך הלכה אני דורש. אבי העזרי."

בסיום דבריו הוא מביא דברי תלמידו ר' שמחה מויטרי שחלק עליו וסבר שאסור. וכל דעת ר' יוסי היא דוקא בפירות שביעית אבל לא בסחורה בדברים האסורים: "...הכא בסחורה דברים האסורים אין אונס מלכות [לא] קיימא לן כוותיה (=דר' יהודה) אלא לעולם אסור כרבנן".

הב"י הביא (יו"ד סי' קיז) תשובה זו בקצרה ומעיר עליה: "כתב המרדכי בריש פרק כל שעה (סי' תקמד) שרבינו יחיאל פסק שאסור לעשות סחורה בדבר האסור באכילה ובדבר טמא וראיה מדתנן פ"ז דשביעית (מ"ד) צדי חיה ועופות שנתמנה להם מינים טמאים מותרים למוכרם, ודוקא נתמנו אבל לא נתמנו אסור וכן מוכח בירושלמי דשביעית. אמנם ראב"ה כתב דמותר לעשות סחורה בדבר טמא והביא ראיה מפרק כל הבשר (קו) מים ראשונים האכילו בשר חזיר ואכסנאי יהודי הוה התם ע"כ. ודברי רבינו יחיאל עיקר וכן דעת הפוסקים וההיא דהאכילו את החזיר אינה ראיה דאיכא למימר ישראל רשע הוה ועוד דאיתא במדרש (רבה בלק פרשה כ אות כא) דבימי השמד היה ובפרהסיא היו מחזיקים עצמם לגוים". ונראה שהמרדכי מביא בקיצור את תשובת הראב"ה ומסקנתו כאוסרים⁴.

כדברי רבינו יואל הלוי (אבי הראב"ה) ורבינו שמחה מויטרי, וכפסיקת הב"י כתב התשב"ץ.

4. אולי צריך לתקן במרדכי מרבנו יחיאל לרבנו יואל (אבי הראב"ה).

חבל נחלתו

דיחיד ורביס הלכה כרביס. לפיכך בדרך מקח וממכר אפי' בהזדמן ואקראי בעלמא אסור לקנות מהם, אלא שאם עבר ולקח לא קנסוה רבנן שיהא אסורן אסור הנאה".

וכן בכנה"ג (הגהות הטור אות ה) כתב שאם נזדמנה לו טריפה ורוצה למולחה ע"מ להשתכר בה במכירתה לנכרי אסור.

אף הראשון לציון הרה"ג בצמ"ח עוזיאל (שו"ת משפטי עוזיאל ח"א השמטות סי' ה) דן בכך ומיקל בתנאים מסויימים לקנות טריפות ע"מ לספקן לנכרים. וז"ל:

"אולם מה שהתירן בצייד לדעת מרן הב"י אין זו משום דהמלכות אונסת וכמ"ש בירושלמי, אלא משום דאומנתו בכך ולפיכך התירו לו כשנזדמנו לפניו כדי שלא להפסידו מאומנות שהיא מקור פרנסתו. ולפי"ז יש מקום לדון דקצב ישראל שאומנתו בכך להספיק בשר ללא יהודים וקונה מירשאל חבירו בשר כשר ונו"ט או כגון נדון דידן שישראל קונה כל המעים כשרות וטרפות נעשה כנזדמנו לו ומותר לעשות סחורה בהם במכירת כשר וטרף יחד. אולם הרמ"ע בתשובותיו העלה דכל שהוא בדרך מקח אסור לסחור, והכי מסתברא שדוקא בצידו התירו משום דלאו בידו הוא ואחרי שיצוד לפניו לא הפסידוהו רבנן להשליכם לאיבוד, אבל בקונה דברים אסורים עם דברים המותרים בידו שלא לקנותם וא"כ כשקונה אותם נעשה מכין את מסחרו גם לדברים אסורים ואסור. והוא הדין בנדון דידן אסור ישראל לסחור בבני מעים אסורות אפילו אם קונה אותם בכלל הכשרות.

ואולם יש לצדד בהתירא ולומר שלא נאסר לקנות דבר אסור בכלל הכשר כדי לעשות בו סחורה אלא אם קונה דבר האסור שהוא בעין. אבל הקונה כל בני מעים מבהמות אשר

טריפה יעש' לכל מלאכה ובפ' כל שעה לא נתפרש כן יפה שיהא בו היתר יותר משאר איסורין והיוצא לנו מזה הוא כי השוחט בהמתו ויצאה טריפה שיכול למכרה לעכו"ס מיד ואם לא ימצא קונים מיד שימלח אותה עד שימצא קונים מותר אבל אם מצא קונים ומולחה להרויח אסור שזו היא סחורה לכתחלה שאסרה תורה, וכן שנינו במס' שביעית פ"ז אין עושין סחורה בפירות שביעית... ובאמת מכוער הדבר שיהא אדם טריפה בביתו זמן מרובה כדי להרויח אפי' לא מצא קונה לטרפ' שומר נפשו ירחק מזה והדבר פשוט שאם מצא קונה אפי' בזול הרבה שהוא עובר על דברי תורה אם אינו מוכרה מיד".

וכן בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן כט):
"ומאי דחזיא לן בפירושה דמתניתן הוא, דירשא דברי הכל היא ואין בה מחלוקת שמתר לכל אדם להעשות צייד בלי אונס המלכות לצוד במכמתו מה שיזדמן לו הטמא והטהור, ואפי' נתמנו לו מינים טמאים בלבד מותר לזכות בהן מן ההפקר שאין לך מציל לעצמו גדול מזה, ובלבד שימכור אותם לאוכליהם בזריזות לפי מקומם ושעתם ולא ישהם אצלו לפטמם ולהשתכר בהם, הא למה זה דומה למי שנפלו לו כלבים וחזירים בירושתו דאמר מד בפרק מרובה פ' ע"א אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד, עד כאן. ולא אסרו חכמים אלא לכרין מלאכתו לטמאים דאסור לכתחלה מדבריהם..."

ומדאיפסיקא הלכתא בגמרא דילן בפ' זה בורר כרבי יהודה, סבר הרמב"ם בילדותו דבמתניתן נמי דמינים טמאים הלכתא כותיה, כמו שכתב בפ' המשנה, אבל בזקנתו פסק בהלכות מאכלות אסורות דלא כרבי יהודה

תשחטנה כיון שאין האיסור ברור לפנינו נעשה כצידה שהזדמנה לפנינו.

2. גידול ומכירה לשם דברים אחרים ולא לאכילה

הירושלמי שהובא לעיל הקשה והסיק: "והרי חמור? למלאכתו הוא גדל. והרי גמל? למלאכתו הוא גדל". ומתבאר שמין אשר מגדלים אותו רק עבור מלאכה ואין מגדלים אותו לאכילה מותר לישראל לגדלו ולסחור בו. ואע"פ שבע"ח אלה נאכלים לנכרים, כיון שאצל ישראל אינם נאכלים מותר לגדלם ולסחור בהם.

הגמרא בבבא קמא (פ ע"א) הביאה ברייתא (מתוספתא ב"ק פ"ה): "כשם שאמרו אין מגדלין בהמה דקה, כך אמרו אין מגדלין חיה דקה; ר' ישמעאל אומר: מגדלין כלבים כופרין, וחתולים, וקופין, וחולדות סנאים, מפני שעשויים לנקר את הבית". ומכאן, לפי ת"ק, יש ללמוד על איסור גידול בע"ח טמאים, אולם נראה שלאיסור שם ישנו טעם מיוחד כגון בהמה דקה משום שרועים בשדות אחרים וחיה דקה משום היזק אחרים, אבל ע"מ להרויח בהם ושומרם שלא יזיקו לא למדנו מכאן. ועי' שו"ת עטרת פז (ח"א כרך ב י"ד סי' ה).

מדברי תוס' בפסחים (הובאו לעיל) עולה שגידול מינים טמאים הותר כשאין המין האסור משמש לאכילה, ובע"ח טמאים המשמשים לאכילה אפילו למוכרם לנכרי שיאכל אסור, אבל גידולם ומכירתם לשם שימוש בשומנם או בעורם מותר. ולגבי חזיר אף דברים אלו נאסרו.

אבל הרשב"א (ח"ג סי' רכג) לאחר שמביא את יסודות ההיתר כתב: "עוד ראיתי במה שכתבת דבר שאינו נראה לי; ואף כי אמרת שמצאת כן בתוספות בפרק מרובה, והוא

שכתבת: שאם אינו סוחר בדברים להעמידן ולמכרן לצורך אכילה, אלא כדי לתקן בהם עורות, וכיוצא בזה, הרי אלו מותרין בסחורה כזו; וראיה מפורשת, ממה שתירצו בירושלמי: בחמור וגמל, דלמלאכתן הן עומדין. וזה נראה לי כשבוש, שכל שהוא מן הדברים שמגדל אותם אדם לאכילה, כחזיר ושאר המינין האסורין בבהמה ובעוף, שדרך בני אדם לגדלן כדי לאוכלן, ושאין רובן עומדין לתשמישן, אסור לעשות בהן סחורה, גזרה שמה יבוא לאכול מהם, כיון דמינן לאכילה הוא עומד; יצאו חמור וגמל, שאין אדם מגדלן רובן לאכלן, אלא למלאכתן. ותדע, שאם אין אתה אומר כן, צדי חיה עופות ודגים, למה לא יצוד מהן לכתחלה לעשות מהן סחורה ולמכרן לעכו"ם שלא לאכילה; אלא שאין הדבר תלוי אלא במה שאין של דרכן של בני אדם, ואפילו העכו"ם, לגדל רובן לאכילה, אלא למלאכה, כחמור וגמל, אבל המתגדלין ברובן לאכילה, לא ותמה אני אם התירו התוספות בענין זה שאמרת, אלא אולי בכענין שנפסד לאכילה, ושאינן (אצ"ל: ושאינו) ראוי, אפילו לעכו"ם, אלא לעבד בהן העורות, דכל שנפסד כל כך, אין לחוש ולגזור משום אכילה; ואם אולי אמרו, אפשר שכך אמרו".

היינו הרשב"א חולק על תוס' וסובר שבע"ח שבני אדם (אפילו נכרים) מגדלים אותו לאכילה אסור לגדלו אפילו שלא ע"מ לאוכלו או להאכילו לנכרים, ורק אם אינו ראוי כלל לאכילה, בהם לא גזרו משום אכילה.

וכ"כ במשפטי עוזיאל (כרך א השמטות סי' ה): "פסק מרן ז"ל כל דבר שאסור מן התורה אם הוא דבר המיוחד למאכל אסור לעשות בו סחורה (י"ד סי' קי"ז סעיף א'), משמע שאם

חבל נחלתו

מאכילה. מכל טעמים אלה נראה לי שמותר לישראל לסחור במעים טרפות אחרי שהתיבשו לתעשית נקניקים, דלא אסרה תורה סחורה אלא בדבר המיוחד למאכל או שמוכרו לשם מאכל ולא בדבר שאינו ראוי למאכל ושמוכרו שלא לשם מאכל. וכן התייר המל"מ (ה' מ"א ס"ס) לעשות סחורה במומיא (שלד גוף האדם שיבש לגמרי) משום דאינה ראויה לאכילה ויליף לה ממ"ש הרמב"ם אכל אוכל אסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור (שם פ"ד ה' י"א). והוא הדין בנדון דידן מעים העשויים לנקניקים שמבישים אותם לגמרי עד שנעשים כעור יבש שאינם ראויים למאכל אדם לגמרי אפילו שיש מי שאוכל אותם ע"י הבשר שבתוכם מעל מקום הואיל והם עצמם אינם ראויים לאכילה ונמכרים שלא לאכילה מותר לסחור בהם".

3. לקיחת משכון או קניה לצורך מתנה או סיבה אחרת

ראשונים ואחרונים דנו בשימושים שהנאתם בצידם ושאלת איסורם.

הרא"ש במס' שביעית (פ"ז מ"ה) פרש: "מותרין למוכרן דלא אסרה תורה אלא לקנותן לקיימן לעשות בהם סחורה..."

בתרומת הדשן (ח"א שו"ת, סימן ר) כתב: "ר"ל דווקא סחורה אסמכה אקרא משום דהאסור בא בקניין לרשותו של ישראל, אבל במשכון דקי"ל ישראל מנכרי לא קני משכון איכא למימר דלא אסרו. אמנם בהגה"ה במיימון משמע דאסור, דכתב שאם גבה ישראל בחובו דברים האסורים מותרים למוכרן משום דדמו לצייד שנזדמן לו, משמע דווקא היכא דגבה כבר ושחיה צריך לגבות כדי להציל מידם, אבל לכתחילה אסור להלוות".

אינו מיוחד למאכל אנפי"י שראוי לאכילה אין בו משום איסור סחורה בדבר האסור. וכן כתבו התוס' הא דאסור מדאורייתא היינו להשתכר ולמכור לנכרי לאכול אבל להשכר בשומן או בעורן לא.

לכאורה משמע מדברי מר"ן דכל דבר שאינו מיוחד לאכילה מותר למוכרו אפילו לאכילה דלא אסרה תורה אלא דבר המיוחד לאכילה. אבל מדברי הירושלמי ז"ל מוכח שלא התייר לסחור בדבר האסור אלא בחמור וגמל שלמלאכתו הוא גדל, אבל כל שמוכר אותו לאכילה אסור אפילו אם אינו מיוחד לאכילה והרשב"א כתב שגם אם אינו מוכר לאכילה אם הדברים שעושה בהם סחורה הוא מכלל דברים שרוב תשמישן לאכילה אסור.

ולפי"ז מ"ש מרן אם הוא דבר המיוחד למאכל אדם הוא להוציא דבר שרוב תשמישו הוא שלא למאכל אדם ושמוכרו שלא לאכילה כגון חמור וגמל. אבל דבר שהוא עשוי למאכל אדם אפילו אם מכרו שלא לאכילה אסור. ברם מסתברא לומר שאם נפסד מאכילה נעשה כדבר שאינו מיוחד למאכל אדם ומותר לסחור בו (עיין ב"י בשם הרשב"א וש"ך סי' קי"ז ס"ק א').

"הדרן לדינא: במעים שקונה ישראל לשם תעשית נקניקים הואיל ובשעה שהוא קונה אותם אינם בעין ולא ידוע כמות הטריפות ומציאותם, והואיל והמעים עצמם אינם מיוחדים לאכילה אלא רוב תשמישם הוא לתעשית מיתרים או כיסי נקניקים, והואיל והיהודי הסוחר בהם מיחדם שלא לשם אכילה וכבר כתבנו מ"ש רש"ל בשם העט"ז דביחודו שלא לצורך אכילה מותר.

והואיל והמעים אלה אינם ראויים לנקניקים אלא אחרי יבוש וגרידה עד שיעשו כעץ יבש שאין בו כל לחלוחית ולא טעם והוא נפסד

טריפות ע"מ להאכיל לפועליו נכרים. ואם נזדמנה לו צריך למוכרה בדמים שקנאה. וכך פסקו השו"ע והרמ"א (שו"ע יו"ד סי' קיז ס"א): "אפילו לקנותו להאכילו לפועליו עובדי כוכבים אסור" (כך משמע מב"י מהגהות מיימוני פ"ח דמאכלות אסורות), חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: יעשה לכל מלאכה (ויקרא ז, כד). ואם נזדמנו לצייד חיה ועוף ודגים טמאים, (וכן מי שנזדמנה לו נבלה וטריפה בביתו), (טור), מותר למכרם ובלבד שלא יתכוין לכך. הגה: וצריך למכרה מיד, ולא ימתין עד שתהא שמינה אצלו (ב"י בשם א"ח). וכן מותר לגבות דברים טמאים, בחובו, מן העובדי כוכבים, דהוי כמציל מידם (רשב"א בתשובה)... וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם, מותר לעשות בו סחורה".

מסקנה

גידול יענים לשם מסחר בבשרן נוצותיהם וביציהם נראה שאסור. ואע"פ שניתן לומר שנוצות וביצים לנוי, הם עיקר ומטרת הגידול, והבשר הוא כעין רווח צדדי ונחשב כנזדמן, ויהיה מותר ליהנות ממכירת הבשר, כיון שהבשר הוא חלק מגוף הגידול, והרי הוא צפוי בכמותו ובאיסורו, ע"כ אין זה נחשב כנזדמן וע"כ אין לגדלם ולסחור בהם.

מתבאר כי הלואה בנטילת משכון של מינים האסורים בסחורה אסורה לכתחילה. וכן כתב הב"י (יו"ד סי' קיז): "כתב בארחות חיים (הלכות איסורי מאכלות אות מה ד"ה ואסרו) עופות טמאים מותר לגדלם כגון עופות המדברים ובלבד שלא יגדל אותם להשתכר אבל ליקח אותם בחוב אסורין ואם הוא **כמציל מידו מותר** עכ"ל. והרשב"א בתשובה (ח"ג סימן רכג) כתב סתם מותר ליקח חזיר בחובו מפני שהוא כמציל מידם. ומ"ש ובלבד שלא יגדל אותם להשתכר אינו נראה דמאי שנא מגמל וחומר דמשום דלמלאכה קיימי שרי בירושלמי ומשמע דאפילו להשתכר כיון דלא מפליג בהכי: [בדק הבית] וכתוב בתרומת הדשן סימן ר' משמע בהדיא מדברי מהר"ם דחלב מותר לעשות בו סחורה אפילו אם עומד לאכילה".

לגבי קניה לצורך נתינה לנכרי כתב הב"י (יו"ד סי' קיז): "מדברי הגהות מיימון בפ"ח מהלכות מאכלות אסורות (אות ח) נראה שכל דבר שאיסורו דבר תורה כשם שאסור לעשות בו סחורה כך אסור לקנותו כדי ליתנו לגוי ונראה לי הטעם משום דמתנה כמו מכר היא (ב"מ טז). דאי לאו דקבל הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מידי".

ובכנה"ג (הגהות הטור אות ו) כתב בשם מהר"ם די בוטון (סי' ה) שאסור לקנות